

Yaşatma ve öldürme kavramlarının Kur'an-ı Kerim'de ve hadis metinlerinde sıkça geçmesinin hikmetini tevhid ilkesinde aramak gerekir. Çünkü tabiatın işleyişinde ölüm kalım, diğer bir ifadeyle oluşum ve değişim ilkesinin hâkim olduğu görülmektedir. Bu ilke kişinin ruhî ve mânevî dünyasında da geçerlidir. Hayır ve şerrin, yarar ve zararın nihâi mercii sonsuz kudret sahibi olan Allah'tır (el-Enbiyâ 21/16-35).

Âlimler, Allah'a izâfe edilen ihyâ ve imâte kavramlarını hayatla ilişkisi bulunan varlıklarda hayatîyeti veya ölümü yaratma mânâsında kabul etmişlerdir. Gazzâlî ihyâ ve imâtenin "icâd" kavramıyla bağlantılı olduğunu söyler. İcadın meydana getirdiği şey hayat ise ihyâ, ölüm ise imâte fiili gerçekleşmiş olur (el-Mağşadü'l-esnâ, s. 142). Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, Allah'ın yaratma fiilinin on bir tecellisini şöylece sıralamıştır: İbtidâen Âdem'i yaratması, ondan beşer türünü meydana getirmesi, sperm ve döl yatağı vasıtasıyla üremeyi sağlama-sı, sorguya tâbi tutulmaları için mükellefleri kabrinde canlandırması, kıyamette bütün insanları yeniden diriltmesi, Kur'an'da belirtildiği gibi (Âl-i İmrân 3/169-171), şehidlere kıyamet gününden önce hayat vermesi, hadislerde haber verildiği üzere (Müşned, I, 72), hayvanların da kıyamet gününde canlandırılması yağmur indirmek suretiyle yeryüzünün bitkiyle donatılması, kalplerin iman nuruyla ihyâ edilmesi, üzüntü ve keder yüzünden ölüm derecesine gelmiş gönüllerin neşe ve sevinçle hayata kavuşturulması, iyi insanların hâtırasının yaşatılması (el-Emedü'l-aşkâ, vr. 114^a). Muhyî ve mümtî isimleri Allah'ın fiilî isim ve sıfatları grubu içinde yer alır ve kâbiz - bâsıt, bâri', hâlik, musavvir, muîd isimleriyle anlam yakınlığı içinde bulunur.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahâhî, *el-Müfredât*, "hyy", md.; Wensinck, *el-Mu'cem*, "ihyâ", "imâte", "kabz", "teveffî" md.leri; M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "hyy", "ihrac", "kzy", "kbz", "mvt", "teveffî", md.leri; *Müşned*, I, 72; Müslim, "Zikir", 60; İbn Mâce, "Du'â", 10, "Cenâ'iz", 23; Ebû Dâvûd, "Cenâ'iz", 60; Tirmizî, "Da'avât", 82, "Cenâ'iz", 38; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (nşr. Sıdkî Cemîl el-Attâr), Beyrut 1415/1995, III, 304-307; Zeccâc, *Tefsîrü esmâ'illâhî'l-hüsnâ* (nşr. Ahmed Yûsuf ed-Dekkâk), Beyrut 1395/1975, s. 56; Hattâbî, *Şe'nü'd-du'â* (nşr. Ahmed Yûsuf ed-Dekkâk), Dimaşk 1404/1984, s. 79-80; Kâdî Abdülcebbar, *el-Mugnî*, XX/2, s. 199-200; Abdülkâhir el-Bağdâdî, *el-Esmâ' ve's-sıfât*, Kayseri Raşid Efendi Ktp., nr. 497, vr. 169; Kuşeyrî, *et-Taḥbîr fi't-tezkîr* (nşr. İbrâhîm Besyûnî), Kahire 1968, s. 75; Gazzâlî, *el-Mağşadü'l-esnâ* (Fazluh), s. 142, 174; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *el-Emedü'l-aşkâ*, Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 499, vr. 113^b-114^a; İbnü'l-Cevzî, *Nüzhetü'l-a'yûn*, s. 253-254.

BEKİR TOPALOĞLU

MUHYİ-yi GÜLŞENÎ

(محيى گلشنی)

(ö. 1017/1608'den sonra)

Halvetî-Gülşenî şeyhi,
Bâleybelen adlı yapma bir dil icat eden
âlim ve şair.

935'te (1529) Edirne'de doğdu. Asıl adı Muhammed, lakabı Muhyiddin'dir. Gülşenîyye tarikatına mensup olmasından dolayı Muhyî-yi Gülşenî diye tanınır. Hayatı hakkında bilinenler, *Menâkıb-ı İbrâhîm Gülşenî* başta olmak üzere çeşitli eserlerinde verdiği bilgilerle çağdaşı Cemâleddin Hulvî'nin *Lemezât*'ına dayanmaktadır.

Menâkıb'daki bilgilerden (s. 348-349) dedesi Ebû Tâlib'in İbrâhîm Gülşenî'nin müridi olduğu, Şiraz'da ticaretle uğraşan Ebû Tâlib'in Akkoyunlular'dan Şiraz Valisi Süfî Halil'in halka yaptığı zulümlerden kaçıp ailesiyle birlikte Kazvin'e gittiği, babası Fethullah'ın burada doğduğu, dedesinin kızılbaşlar tarafından öldürülmesi üzerine Edirne'ye gidip yerleştikleri anlaşılmaktadır. Hulvî, Muhyî'nin babasının Ekmeğizâde diye tanındığını, kardeşlerinin defterdarlık görevinde bulunduğunu söyler (*Lemezât*, s. 557).

Sekiz on yaşlarında iken bir Nakşibendî şeyhinin yanına evlâtlık olarak verildiğini, şeyhin oğluyla birlikte Edirne'de Beyazıt Medresesi'nde okuduklarını belirten Muhyî (*Reşehât-ı Muhyî*, vr. 2^a) 952'de (1545) İstanbul'da bulunduğunu söyler (a.g.e., vr. 14^b). *Menâkıb*'da, 953 (1546) yılında Ebüssuûd Efendi ile Gülşenî şeyhi Muhyiddin Karamânî'nin meclislerine devam ettiğini, Kanûnî Sultan Süleyman'a yazdığı kasideleri Kapıağası Haydar Ağa vasıtasıyla sultana ulaştırdığını, Farsça'ya hâkimiyeti sebebiyle ağanın kendisine "küçük Acem", tarih düşürmedeki maharetinden dolayı Ebüssuûd'un "sâhib-i târîh" diye hitap ettiğini (s. 382), Haydar Ağa'nın evinde yapılan bir toplantıda şair Zâtî, Sehâbî, İbrâhîm Gülşenî'nin torunu *Şehnâme-i Âl-i Osman* müellifi Ârifî Fethullah Çelebi ve o esnada henüz ağa olan Şemsi Paşa ile tanıştığını anlatır (s. 413). Bu sırada henüz on sekiz yaşında olan Muhyî İstanbul'a ne zaman gittiği ve bu kişilerle nasıl tanıştığı konusunda bir şey söylememektedir. Bununla birlikte dedesinin İbrâhîm Gülşenî'nin müridi ve Ârifî Fethullah'ın İbrâhîm Gülşenî'nin torunu olduğu dikkate alınarak onunla ailece tanışıkları, Muhyî'nin İstanbul'a Ârifî Fethullah'ın yanına gittiği ve onun vasıtasıyla bu çev-

reyle görüştüğü söylenebilir. Öte yandan Muhyî'nin İstanbul'a devlet idaresinde çalışan ağabeyinin yanına gittiği ileri sürülmektedir (*Menâkıb*, neşredenin girişi, s. VIII).

Hulvî, Muhyî'nin bir gün elinde Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin *Fuşûşü'l-hikem*'iyle Edirne Eskihamii'ne gittiğini, namaz kılar-ken kitabı yanına koyduğunu, bu sırada birinin gelip kitaba baktığını, bu kişinin *Fuşûş*'u bulduğu yerde yakmasıyla tanınan Çivizâde Muhyiddin Mehmed Efendi olduğunu, kendisini mülhîd diye azarlayıp ağır sözler söylediğini ve hapse attırdığını, günlerce hapiste kaldığını, bir gece kadının kendisini sorguya çektiğini, *Fuşûş*'un bazı yerlerini okutup şeriata uygun olup olmadığını sorduğunu, verdiği cevapların beğenilmesi üzerine affedildiğini anlatır (*Lemezât*, s. 557-558). Bu hadiseyi Muhyî'nin kendisinden dinlediğini söyleyen Hulvî olayın cereyan ettiği tarih konusunda bilgi vermez. Ancak Şeyhülislâm Çivizâde 954'te (1547) öldüğüne göre olay bu tarihten önce ve Muhyî henüz çocuk denilebilecek yaşta iken cereyan etmiş olmalıdır.

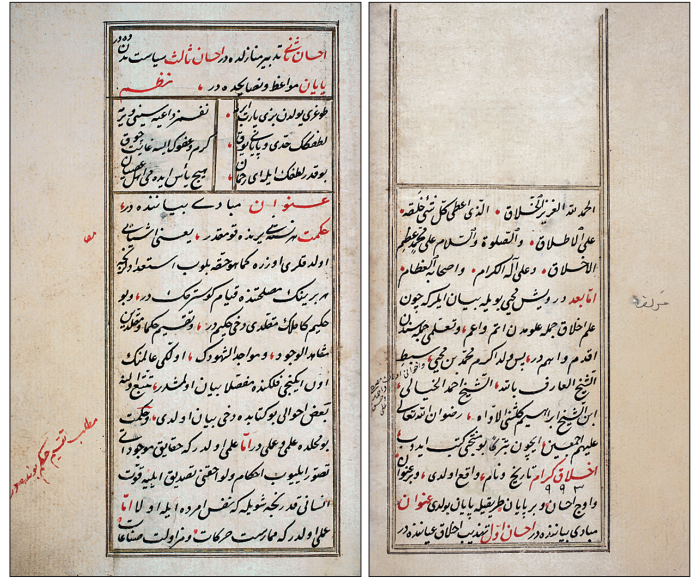
954 (1547) yılını da İstanbul'da geçiren Muhyî 957-959 (1550-1552) yılları arasında Edirne'de ikamet etti. 1552 yılı sonunda Kahire'ye gitti. Hulvî'nin ifadelerinden, ağabeyinin o sırada Kahire'de defterdarlık yaptığı ve İbrâhîm Gülşenî'nin oğlu Şeyh Ahmed Hayâlî'nin müridi olduğu anlaşılmaktadır (a.g.e., s. 556). Kahire'ye gider gitmez kadî nâibi olarak tayin edilen Muhyî bir süre sonra Ahmed Hayâlî'ye intisap etti. Bunun ardından görevinden ayrılmak istediye de Kadî Bâkî Efendi'nin ısrarı üzerine vazgeçti. Bu dönemde şeyhinin kızıyla evlendi. Cemâleddin-i Hazrecî adlı bir âlimden felekiyyât ve vefk ilimlerini öğrendi. Bir yandan da Mısır'a başdefterdar tayin edilen Bayezid Çelebi'nin oğluna *Meşnevî* okuttu. Kısa zamanda seyrü sülûkünü tamamlayıp hilâfet aldı ve 963 (1556) yılında muhtemelen şeyhiyle birlikte Edirne'ye gitti. İki yıl kadar Edirne'de ve İstanbul'da kaldıktan sonra Kahire'ye döndüğünde Gülşenî Dergâhı'nda türbedarlık yapmaya başladı. 972'de (1564-65) Tomanbay'ın emirlerinden Tarabay'ın evine yerleşti. 985 (1577) yılında İstanbul'da olduğu anlaşılan Muhyî'nin Mısır'dan ne zaman döndüğü bilinmemektedir. 1008'de (1600) *Menâkıb-ı İbrâhîm Gülşenî*'yi yazmakta olduğu, 1013'te (1604) İmam Şâfiî'nin makamında uzlete çekildiği bilinen Muhyî'nin vefat tarihini Hulvî 1013 (1604), Bursalı Mehmed Tâhir 1014 (1605)

MUHYÎ-İ GÜLŞENÎ

olarak verir. Eserlerini içeren mecmuada (aş.bk.) yer alan bir tarih mısraının ebced değerinin 1017'yi (1608) göstermesi onun bu tarihten sonra vefat etmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Eserleri. 200 kitap yazdığını belirten Muhyî'nin tasavvuf, dil, edebiyat, tarih, hadis, tefsir ve ahlâka dair kırk eseri günümüze ulaşmıştır. Bunların otuz yedisi Mısır Hidiviyye Kütüphanesi'ndeki bir mecmuada toplanmıştır (nr. 7128; ISAM Ktp., fotokopi nüsha, nr. 8906). Bu mecmuada bulunan başlıca eserler sırasıyla şunlardır: 1. *Nefhatü'l-esrâr* (vr. 1^b-24^a). Eserin baş tarafında, başkaları gibi geçmişteki hikâyeleri değil gördüklerini yazmak istediğini belirten Muhyî, 997'de (1589) kaleme aldığı 2252 beyitlik bu manzum eserinde hocası Cemâleddîn-i Hazrecî'den, kadı nâibliğinden, tarikata intisabından, şeyhinden, devlet ricâlinden ve seyrü sülûk döneminden bahseder. 2. *Kavâid-i Bâleybelen* (vr. 47b-87a). Türkler, Araplar ve Farslar için Bâleybelen (بال بيلن) adını verdiği yapma bir dil icat eden Muhyî, bu dilin gramerini anlatmak için farklı adlarda on ayrı kitap ve risâle yazmış, ayrıca isimler ve mastarlar için üç ayrı sözlük kaleme almıştır. Bâleybelen dilinin kelime ve cümle yapısı üzerine yazdığı dokuz risâle Hidiviyye Kütüphanesi'ndeki mecmuada "Lügât ve kavâid-i Bâleybelen" başlığı altında peş peşe sıralanır (geniş bilgi için bk. Koç, *Bâleybelen*, s. 69-78). Fransız şarkiyatçısı Silvestre de Sacy bu risâlelerden Bibliothèque Impériale'in (Bibliothèque Nationale) Farsça Yazmalar Bölümü'nde bulduğu bir tanesini (*Kitâbü Aşli'l-makâşid ve faşli'l-merâşid*) 1813'te yayımladığı bir makaleyle ilim dünyasına tanıttı (bk. bibl.). Hidiviyye Kütüphanesi Türkçe yazmalar katalogunu hazırlayan Ali Hilmi Dağıstânî ve Bursalı Mehmed Tâhir tarafından (*Osmanlı Müellifleri*, I, 163) Türkçe'nin etimolojisine dair bir eser olarak kaydedilen *Kavâid-i Bâleybelen*'in Muhyî tarafından icat edilen yeni bir yapma dile ait olduğu Türkçe literatürde ilk defa Midhat Sertoğlu tarafından dile getirildi (bk. bibl.). 3. *Ahlâk-ı Kirâm* (vr. 87^b-146^b). Adı ebced hesabıyla yazıldığı tarihi (993/1585) gösteren eserin Hidiviyye Kütüphanesi'ndeki mecmuanın dışında iki nüshası daha bu-

Muhyî-yi
Gülşenî'nin
Ahlâk-ı
Kirâm
adlı eserinin
ilk iki sayfası
(Nuruosmaniye Ktp.,
nr. 2261)

lunmaktadır (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 3496 [*Siret-i Murâd-ı Cihan* adıyla, müellif hattı]; Nuruosmaniye Ktp., nr. 2261). Eseri Abdullah Tümsek neşretmiştir (İstanbul 2004). 4. *Divân* (vr. 271^b-303^a). Eserde sadece gazeller yer almakta olup klasik bir divanı oluşturan diğer bölümler mecmuanın farklı yerlerinde bulunmaktadır. Bunlar bir araya getirildiğinde üç dilde (Farsça, Arapça, Türkçe) şiir söyleyen Muhyî'nin şiirlerinin geniş hacimli bir divan teşkil edecek kadar çok olduğu görülür. 5. *Mesâdir-i Elsine-i Erbaa* (vr. 402^b-407^a). Muhyî-yi Gülşenî'nin Bâleybelen dili için tertip ettiği sözlüktür. Eserde 392 Farsça masdarın ilk harflerinin ünlü değerine göre alfabetik olarak Türkçe, Arapça ve Bâlibilen dilinde karşılıkları yer almaktadır.

Mecmuada bulunan diğer eserler şunlardır: *Hedyü'l-Haremeyn*, *Tefsîr-i Süreti'l-kadr*, *Kitâb-ı Me'âb*, *Hakku'l-yakîn*, *Risâle fi'l-aşkâid*, *Füyûzü'l-velî*, *Risâle-i beyne'l-îşâ'eyn*, *Silsiletü'l-ışık*, *Şerh-i Hadîş-i Cibril*, *İhsannâme* (*Keşf-i şehri imân ve hurûf-i şırr-ı usturlâb-i ihsân*), *Şerh-i Hadîş-i Erba'în*, *Ahlâk-ı Kerîm*, *Hüsn ü Dil*, *Divân*, *Elfiyye-i Muhyî*, *Simsimiyyetü'l-muşavver*, *İttihâd-ı esmâ' behüviyyet-i müsemma*, *Risâle-i Şemsiyye*, *İcâd-ı esmâ'*, *Naẓîre-i Divân-ı Hâce Süleymân*, *Gazâlenâme* (manzum), *Gazâlenâme* (mensur), *Muhtaşar 'ilm-i mevcûdât*, *Muhtaşar 'at*, *Risâle-i Vâkı'a*, *Risâle-i Mu'ammeyât*, *Risâle-i 'Arz-ı hâl*, *Şerh-i Müstezâd-ı Muhyî*, *Risâle fi esmâ'llâhi'l-hüsnâ*, *Nefehât-ı misk-i 'anberî*, *Tahmisât*, *Tercî-i Bend*, *Luğaz*, *Murabba'ât*.

Muhyî'nin bunların dışında Türkiye kütüphanelerinde dört eseri daha bulun-

maktadır. Mısır Kadısı Bâki Efendi'nin isteği üzerine 988'de (1580) yazmaya başlayıp on altı yıl sonra tamamladığı *Bün-yâd-ı Şi'r-i Ârif*'te (*Risâle-i Kâfiye*, İÜ Ktp., TY, nr. 1906) Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında kâfiye konusu ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Şeyhi Ahmed Hayâlî'nin arzusuyla 977'de (1569-70) başlayıp 1013'te (1604) tamamladığı *Menâkıb-ı İbrâhim Gülşenî* menâkıbnâme olmaktan çok bir tarih kitabı niteliğindedir. Eser, İbrâhim Gülşenî ve etrafındakilerin hal tercümeleriyle birlikte Akkoyunlular yönetimindeki Azerbaycan'dan Osmanlı yönetimindeki Mısır'a kadar siyasî, tarihî, dinî, sosyal ve etnik durum, ünlü kişiler, âlim ve şairler hakkında orijinal bilgiler ihtiva eder. Ayrıca müellifin Osmanlı ricâliyle yakın temas içinde bulunması dolayısıyla eser Osmanlı tarihi açısından da önemlidir. *Menâkıb-ı İbrâhim Gülşenî*, Tahsin Yazıcı tarafından üç yazma nüshasına dayanılarak geniş bir incelemeyle birlikte yayımlanmıştır (Ankara 1982). *Reşehât-ı Muhyî*, Fahreddîn-i Saffî'nin Ubeydullah-ı Ahârâr ve Nakşibendî silsilesine mensup diğer şeyhlerin biyografilerine dair *Reşehât* adlı eserinin özetlenip aynı zamanda ilâvelerle genişletilmiş tercümesidir. Tercümeden ziyade bir telif niteliği taşıyan *Reşehât-ı Muhyî*'nin 977 (1569-70) tarihli müellif hattı tek yazma nüshası Yapı ve Kredi Bankası Sermet Çifter Kütüphanesi'ndedir (nr. 302). Muhyî'nin *Menâkıb*'da zikrettiği (s. 31), günümüze ulaşmayan eserleri arasında olduğu söylenen *Zencîr-i Zeheb* (*Menâkıb*, neşredenin girişi, s. XXIV) *Reşehât-ı Muhyî*'nin diğer adıdır (Tosun, s. 157). Muhyî'nin *Gül-i Sad Berg* adlı eseri manzum yüz hadis şerhi

olup Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde iki nüshası kayıtlıdır (nr. 1231/1, 1234). Muhyî-yi Gülşenî'nin *Menâkıb*'da zikrettiği *Meşâhidü'l-vücûd*, *Mevâcidü's-şühûd* ve *Ahlâk-ı Kirâm*'da geçen *Hakâiku'l-hikem* adlı eserleri günümüze ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhyî-i Gülşenî, *Menâkıb*, tür.yer., ayrıca bk. neşredenin girişi, s. VII-XXVII; a.mlf., *Reşehât-ı Muhyî*, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Ktp., nr. 302, vr. 2^a vd., 14^b; Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye* (nşr. M. Serhan Tayşî), İstanbul 1993, s. 556-559; A. I. S. de Sacy, "Kitab al-maqasid wa fasl al-marasid. Le capital des objets recherché et le chapitre des choses attendues ou dictionnaire de l'idiome Balabalan", *Notices et extraits de manuscrits de la Bibliothèque Impériale*, Paris 1813, IX, 365-996; Dağıstani, *Fihrist*, s. 235-238; *Osmanlı Müellifleri*, I, 162-163; Mustafa Koç, "Osmanlı'da Esperanto, İlk Yapma Dil Balaybelen İlk Yapma Dilin Kurucusu Muhyî-i Gülşenî", *Osmanlı*, Ankara 1999, IX, 463-467; Necdet Tosun, *Bahâeddin Nakşibend: Hayatı, Görüşleri, Tarikatı*, İstanbul 2002, s. 157, 188; Midhat Sertoğlu, "İlk Milletlerarası Dili Bir Türk İcad Etmisti", *Hayat Tarih Mecmuası*, II/1, İstanbul 1966, s. 66-68.

TAHSİN YAZICI

MUHYÎ-Yİ LÂRÎ

(محيى لارى)

(ö. 933/1526-27)

Manzum hac seyahatnâmesi niteliğindeki *Fütûhu'l-Haremeyn* adlı eseriyle tanınan İranlı şair.

Hayatına dair fazla bilgi yoktur. Nisbesinden Basra körfezindeki Lâr adasından olduğu anlaşılmaktadır ve muhtemelen burada doğmuştur. Gençliğinde Şiraz'a

giderek Celâleddin ed-Dewânî'nin öğrencisi oldu. Bazı kaynaklarda Dewânî'nin ondan ders aldığı belirtiliyorsa da (Sehâvî, VII, 133) bunun aksi söz konusu olmalıdır. Felsefe bilgisini İbnü'l-Fârîz'in *et-Tâ'iyye-tü'l-kübrâ* adlı kasidesine yaptığı şerhte gösterdiği kaydedilir.

Lârî'nin bilinen tek eseri olan *Fütûhu'l-Haremeyn*, Mekke ve Medine şehirlerinin tasviriyle hac menâsığını ihtiva eden bir mesnevidir. Şair, Farsça manzum hac seyahatnâmelerinin en önemlilerinden sayılan bu eserini hac yolculuğu dönüşünde 911 (1506) yılında yazmış ve Gucerât Sultanı II. Muzaffer Şah'a sunmuştur. Yaklaşık 1100 beyitten meydana gelen mesnevi bazı nüshalarında yanlışlıkla Abdurrahman-ı Câmî'ye, bazılarında Abdülkâdir-i Geylânî'ye nisbet edilmektedir. Eyüp Sabri Paşa da *Mir'âtü'l-Haremeyn*'nin kaynakları arasında bulunan eseri Câmî'ye izâfe etmiştir. *Meşnevî*'nin birçok nüshası mukaddes yerleri gösteren şekillerle süslenmiştir. *Fütûhu'l-Haremeyn* önce Abdülkâdir-i Geylânî'nin eseri olarak Hindistan'da birkaç defa basılmış (Leknev 1875, 1893; Delhi 1875), daha sonra Lârî'ye nisbetle yayımlanmıştır (nşr. Ali Muhaddis, Tahran 1366; nşr. Resûl Ca'feri-yân, Kum 1373). Resûl Ca'feri-yân, yazdığı girişte eserin edebî ve dinî açıdan önemini ortaya koymuştur. *Fütûhu'l-Haremeyn* Muhyî-yi Gülşenî tarafından *Hüde'l-Haremeyn* adıyla manzum olarak Türkçe'ye tercüme edilmiştir (Hidiviyye Ktp., nr. 7128, vr. 24^a-47^a).

BİBLİYOGRAFYA :

Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, VII, 133; Sâm Mirza, *Tuhfe-i Sâmî* (nşr. Vahîd Destgirdî), Tahran 1314 hş., s. 130; Lutf Ali Beg, *Âteşkede* (nşr. Ca'fer-i Şehîdî), Tahran 1336 hş., s. 305; Rieu, *Catalogue of the Persian Manuscripts*, II, 655; Tebrîzî, *Reyhânetü'l-edeb*, V, 251; FME, s. 475-476; Münzevî, *Fihrist*, IV, 3016-3018; a.mlf., *Fihristvâre-i Kitâbhâ-yi Fârsî*, Tahran 1374 hş., I, 144-145; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *eż-Zerî'a ilâ teşâñifi's-Şi'a*, Beyrut 1403/1983, XIX, 119-120; E. Bertels, "Muhyî'l-din Lârî", *EP* (İng.), VII, 478.

ADNAN KARAIŞMAİLOĞLU

MUHYİDDİN ÇELEBİ

(bk. FENÂRİZÂDE MUHYİDDİN ÇELEBİ).

MUHYİDDİN EFENDİ, Ahmed

(1852-1909)

Kâdirî şeyhi, Meclis-i Meşâyih reisi.

İstanbul Tophane'de Kâdirihâne Tekkesi'nde doğdu. Kâdiriye tarikatının Rûmiyye kolunun piri ve adı geçen tekkenin bâ-nisi Şeyh İsmâil Rûmî'nin soyundan olup tekkenin şeyhi Şerefeddin Efendi'nin oğludur. Kabataş'taki Avnizâde mahalle mektebine girdi. Kılıç Ali Paşa Camii hatibi Hoca Seyfeddin Efendi'nin yanında hâfızlığını tamamladı. Saray hocası diye bilinen Mehmed Efendi'den Arapça öğrendi. Hâfız Sâlih Efendi'den sülûs ve nesih meşketti. 1874 yılında Meşihat Mektûbî Kalemî'nde göreve başladı. Beyazıt Camii'nde Akşehirli Hoca Ahmed Efendi'den tefsir ve hadis okuyup icâzet aldı (1882).

Babasının vefatının (1884) ardından Kâdirihâne'de şeyh olan Muhyiddin Efendi 1890 yılında II. Abdülhamid tarafından bir kıta mecidiye ile ödüllendirildi. 3 Ocak 1897'de Meclis-i Meşâyih reisliğine tayin edildi. Hüseyin Vassâf, onun bir tarikat mensubuna yakışmayacak bazı teşebbüslerde bulunduğunu ve Meclis-i Meşâyih reisliğine bunların sonucunda getirildiğini söyler (*Sefîne*, I, 88). Muhyiddin Efendi 1902'de Osmanlı devlet nişanı aldı. 1906 yılında Rodos'a sürüldü ve 7 Eylül 1909 tarihinde orada vefat etti; naaşı İstanbul'a getirilerek Kâdirihâne haziresine defnedildi. Yerine oğlu Abdüşşekûr Efendi şeyh oldu.

Meclis-i Meşâyih reisliği sırasında tekke ve tarikatların daha verimli bir şekilde çalışması için gayret gösteren Muhyiddin Efendi, önceki yıllarda başlayan İstanbul tekkelerinin tarihini yazma faaliyetini yakından takip etmiş ve konuyla ilgili risâleler kaleme almıştır. Ancak devrin yöneti-

Muhyî-yi Lârî'nin *Fütûhu'l-Haremeyn* adlı eserinin ilk iki sayfası (İstanbul Arkeoloji Müzeleri Ktp., nr. 173)